

Документ подписан простой электронной подписью
Информация о владельце:
ФИО: Сыров Игорь Анатольевич
Должность: Директор
Дата подписания: 31.10.2023 17:02:41
Уникальный программный ключ:
b683afe664d7e9f64175886cf9626a196149ad36

СТЕРЛИТАМАКСКИЙ ФИЛИАЛ
ФЕДЕРАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТНОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО
УЧРЕЖДЕНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
«УФИМСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ НАУКИ И ТЕХНОЛОГИЙ»

Факультет
Кафедра

Башкирской и тюркской филологии
Башкирской филологии

Аннотация рабочей программы дисциплины (модуля)

дисциплина

Б1.В.05 Башкирская диалектология

часть, формируемая участниками образовательных отношений

Направление

44.03.05
код

Педагогическое образование (с двумя профилями подготовки)
наименование направления

Программа

Родной (башкирский) язык и литература, Русский язык

Форма обучения

Заочная

Для поступивших на обучение в
2023 г.

Стерлитамак 2023

1. Перечень планируемых результатов обучения по дисциплине, соотнесенных с установленными в образовательной программе индикаторами достижения компетенций

Формируемая компетенция (с указанием кода)	Код и наименование индикатора достижения компетенции	Результаты обучения по дисциплине (модулю)
<p>ПК-2. Способен выделять структурные элементы, входящие в систему познания предметной области (в соответствии с профилем и уровнем обучения), анализировать их в единстве содержания, формы и выполняемых функций</p>	<p>ПК-2.1. Знает структурные элементы, входящие в систему познания предметной области, выделяет и анализирует единицы различных уровней языковой системы в единстве их содержания, формы и функций, мир художественного произведения как культурно-эстетического феномена и литературных явлений в их структурном единстве и функциях</p>	<p>Обучающийся должен: Знать основные диалекты башкирского языка, особенности говоров башкирских диалектов на разных языковых уровнях (фонетическом, морфологическом, синтаксическом и лексическом); историческое наследие и культурные традиции, специальную (отраслевую) научную и методическую литературу, связанную с проблемами диалектологии башкирского и тюркских языков.</p>
	<p>ПК-2.2. Умеет находить структурные элементы, входящие в систему познания предметной области, анализировать, синтезировать, применять системный подход в соответствии с поставленными задачами.</p>	<p>Обучающийся должен: Уметь выделять группы говоров, описывать диалектный ландшафт своего района; знать их историю, читать и анализировать записи диалектной речи, определить и объяснить особенности микросистемы говора, адекватно соотнести их с уровнями языковой системы, определить территориальную принадлежность говора.</p>
	<p>ПК-2.3. Владеет навыками анализа и интерпретации литературных и языковых явлений в единстве содержания, формы и выполняемых функций.</p>	<p>Обучающийся должен: Владеть методикой систематического анализа диалектных текстов на всех уровнях языка, чтения и транскрибирования диалектных текстов, навыком работы с диалектными словарями разных типов.</p>

2. Цели и место дисциплины (модуля) в структуре образовательной программы

Цели изучения дисциплины:

1. Знакомство студентов с одной из разновидностей башкирского языка – башкирским диалектным языком в его современном состоянии;
2. Описание его системы и группировку башкирских говоров.

Дисциплина «Башкирская диалектология» относится к части, формируемой участниками образовательных отношений.

Дисциплина изучается на 1, 2 курсах в 2, 3 семестрах

3. Объем дисциплины (модуля) в зачетных единицах с указанием количества академических или астрономических часов, выделенных на контактную работу обучающихся с преподавателем (по видам учебных занятий) и на самостоятельную работу обучающихся

Общая трудоемкость (объем) дисциплины составляет 108 акад. ч.

Объем дисциплины	Всего часов
	Заочная форма обучения
Общая трудоемкость дисциплины	108
Учебных часов на контактную работу с преподавателем:	
лекций	4
практических (семинарских)	8
другие формы контактной работы (ФКР)	0,2
Учебных часов на контроль (включая часы подготовки):	3,8
зачет	
Учебных часов на самостоятельную работу обучающихся (СР)	92

Формы контроля	Семестры
зачет	3

4. Содержание дисциплины (модуля), структурированное по темам (разделам) с указанием отведенного на них количества академических часов и видов учебных занятий

4.1. Разделы дисциплины и трудоемкость по видам учебных занятий (в академических часах)

№ п/п	Наименование раздела / темы дисциплины	Виды учебных занятий, включая самостоятельную работу обучающихся и трудоемкость (в часах)			
		Контактная работа с преподавателем			СР
		Лек	Пр/Сем	Лаб	
1	Башкирская диалектология как раздел языкознания.	2	4	0	45
1.1	Предмет изучения, цель и задачи курса.	0,5	1	0	15
1.2	Из истории изучения башкирских диалектов. Дооктябрьский период. Башкирская	0,5	1	0	15

	диалектология в 20-30-х гг. XX столетия.				
1.3	Башкирская диалектология в 40-60-х гг. XX столетия. Деятельность Т.Г.Баишева. Вклад профессора Дж.Г.Киекбаева в изучение башкирской диалектологии. Научная деятельность Н.Х.Ишбулатова, Н.Х.Максютовой, С.Ф.Миржановой, Р.З.Шакурова в области башкирской диалектологии.	1	2	0	15
2	Критерии классификации башкирских диалектов и говоров.	2	4	0	45
2.1	Опыт классификации башкирских диалектов и говоров.	0,5	1	0	15
2.2	Система диалектов башкирского языка, основные классификации. Восточный диалект: основные говоры, территория распространения, фонетические, лексические и морфологические особенности.	0,5	1	0	10
2.3	Южный диалект: основные говоры, территория распространения, фонетические, лексические и морфологические особенности.	0,5	1	0	10
2.4	Северо-западный диалект: основные говоры, территория распространения, фонетические, лексические и морфологические особенности.	0,5	1	0	10
	Итого	4	8	0	90

4.2. Содержание дисциплины, структурированное по разделам (темам)

Курс лекционных занятий

№	Наименование раздела / темы дисциплины	Содержание
1	Башкирская диалектология как раздел языкознания.	
1.1	Предмет изучения, цель и задачи курса.	Диалектология фәнненең фәнни һәм практик әһәмиәте. Диалектология, диалект, һөйләш һәм һөйләшсә терминдары. Диалектологияны тел тарихы менән бәйләп өйрәнәү. Өзәби телде байытыу һәм уның нормаларын камиллаштырыу өсөн диалекттарзы файзаланыу. Башкорт кәбилә-ырыузар системаһы һәм диалекттар. Халык теленең территориаль һәм социаль үзенсәлектәре. Телдең ерле үзенсәлектәре: айырым социаль төркөм кешеләренең тел үзенсәлектәре. Өзәби тел һәм диалекттар. Диалекттар шарттарында башкорт телен укытыу.
1.2	Из истории изучения башкирских диалектов. Дооктябрьский период. Башкирская диалектология в 20-30-х гг. XX столетия.	Башкорт диалекттарын өйрәнәү тарихы. Октябрь революцияһына тиклем башкорт телен һәм диалекттарын өйрәнәү (В.В.Радлов, А.Г.Бессонов, В.Катаринский, Н.Ф.Катанов, М.Кулаев, М.Бикчурин һ.б.). XX быуаттың 20-30-сы йылдарында

		<p>башкорт диалекттарын өйрәнеү. Н.К.Дмитриевтың диалектолог буларак эшмәкәрлеге. Диалекталь берәмектәрзе йыйыу, өйрәнеү методы хақында. Диалекттарзы һәм һөйләштәрзе төркөмлөү критерийзары</p>
1.3	<p>Башкирская диалектология в 40-60-х гг. XX столетия. Деятельность Т.Г.Баишева. Вклад профессора Дж.Г.Киекбаева в изучение башкирской диалектологии. Научная деятельность Н.Х.Ишбулатова, Н.Х.Максютовой, С.Ф.Миржановой, Р.З.Шакурова в области башкирской диалектологии.</p>	<p>Т.Ф.Байышев эшмәкәрлеге. Уның башкорт диалекттарын һәм һөйләштәрэн классификацияһы. Был классификацияның ыңғай һәм кире яктары. Т.Ф.Байышев – башкорт диалектологияһы буйынса тәүге монография авторы. Ж.Ф.Кейекбаевтың диалектолог буларак эшмәкәрлеге. Уның диалекттарзы һәм һөйләштәрзе билдәләүзәге төп принциптары. Ж.Ф.Кейекбаев классификацияһы, уның ыңғай һәм кире яктары. Н.Х.Ишбулатовтың, Н.Х.Мәксүтованың, С.Ф.Миржанованың, Р.З.Шәкүровтың башкорт теленең диалекттарын өйрәнеүгә индергән өлөшө. Башкорт теленең диалекттары буйынса монографик хезмәттәр. Башкорт һөйләштәре һүзлеге өсөн материал туплау, һүзлектә төзөү принциптарын асыклау. Башкорт һөйләштәрэн һәм диалекттарын монографик, лингвогеографик, сағыштырма һәм сағыштырма-тарихи планда өйрәнеү. Һөйләштәр буйынса материалдар йыйыу, уны системалаштырыу. Башкорт һөйләштәрәнең һүзлектәре. Башкорт диалектологияһы фәненең хәзерге торошо.</p>
2	Критерии классификации башкирских диалектов и говоров.	
2.1	<p>Опыт классификации башкирских диалектов и говоров.</p>	<p>Башкорт телендә диалекттарзы һәм һөйләштәрзе бер-беренән айыра торған иң мөһим үзенсәлектәр: Күплек ялғаузарының, һүззең ниндәй өнгә бөтөүенә карап, төрлөсә килеүе: көнсығыш диалектта күплек ялғаузары, тартынкылар ассимиляцияһы буйынса, дүрт төрлө кулланыла: -тар, -дар, -зар, -лар (-тәр, -дәр, -зәр, -ләр), көньяк һәм төньяк-көнбайыш диалекттарза ике төрлө килә: -лар, - нар (-ләр, -нәр). Һүз яһаусы (исем, сифат, рәүеш һәм кылым яһаусы ялғаузар) һәм килеш ялғаузары, һүззең ниндәй өнгә бөтөүенә карап, төрлөсә килә. с — һ — с өндәренең кулланылышы. Күпселек бүтән төрки телдәрәндәге ч өнөнөң көнсығыш һәм көньяк диалекттарза</p>

		<p>эзмә-эзле с өнөнә күскән булыуы. Төньяк-көнбайыш диалект һөйләштәрендә был урында с менән ч өндәренен катнаш характерза кулланылыуы.</p> <p>Һүз һәм ижек башында ж~й өндәренен сиратлашыуы.</p> <p>Октябрь революцияһына тиклем башкорт диалекттарын төркөмләү тәжрибәһе.</p> <p>Ғ.Дәүләтшиндин, Т.Байышевтың, Ж.Ғ.Кейекбаевтың, С.Ф.Миржанованың, Н.Х.Мәксүтованың, Н.Х.Ибулатовтың, Р.З.Шәкүровтың башкорт диалекттарын төркөмләү критерийзари.</p>
2.2	Система диалектов башкирского языка, основные классификации. Восточный диалект: основные говоры, территория распространения, фонетические, лексические и морфологические особенности.	Башкорт теленен диалекттары һәм һөйләштәре. Көнсығыш диалект һәм уның һөйләштәре: таралыу территорияһы; фонетик, морфологик, лексик үзенсәлектәре. Көнсығыш диалекттың һөйләштәрен өйрәнеү тарихы.
2.3	Южный диалект: основные говоры, территория распространения, фонетические, лексические и морфологические особенности.	Көнъяк диалект һәм уға караған һөйләштәр: таралыу территорияһы; фонетик, морфологик, лексик билдәләре. Көнъяк диалектка караған һөйләштәрҙең сағыштырма фонетикаһы. Көнъяк диалектка караған һөйләштәрҙең сағыштырма морфологияһы һәм лексикаһы. Көнъяк диалекттың һөйләштәрен өйрәнеү тарихы.
2.4	Северо-западный диалект: основные говоры, территория распространения, фонетические, лексические и морфологические особенности.	Төньяк-көнбайыш диалект. Төньяк-көнбайыш диалектка айырым телселәрҙең караштары, бөгөнгө көндә уның башкорт теле составындағы статусы. Диалекттың таралыу территорияһы, фонетик, морфологик, лексик үзенсәлектәре. Төньяк-көнбайыш диалекттың һузынкылар системаһында башкорт эзәби теле менән уртаклығы. Лексика өлкәһендәге берзәмлек.

Курс практических/семинарских занятий

№	Наименование раздела / темы дисциплины	Содержание
1	Башкирская диалектология как раздел языкознания.	
1.1	Предмет изучения, цель и задачи курса.	Диалектология фәнненең фәнни һәм практик эһәмиеһе. Диалектология, диалект, һөйләш һәм һөйләшсә терминдари. Диалектологияны тел тарихы менән бәйләп өйрәнеү. Эзәби телде байытыу һәм уның нормаларын камиллаштырыу өсөн

		диалекттарзы файзаланыу. Башкорт кәбилә-ырыузар системаһы һәм диалекттар. Халык теленең территориаль һәм социаль үзенсәлектәре. Телдең ерле үзенсәлектәре: айырым социаль төркөм кешеләренең тел үзенсәлектәре. Өзәби тел һәм диалекттар. Диалекттар шарттарында башкорт телен укытыу.
1.2	Из истории изучения башкирских диалектов. Дооктябрьский период. Башкирская диалектология в 20-30-х гг. XX столетия.	Башкорт диалекттарын өйрәнеу тарихы. Октябрь революцияһына тиклем башкорт телен һәм диалекттарын өйрәнеу (В.В.Радлов, А.Г.Бессонов, В.Катаринский, Н.Ф.Катанов, М.Кулаев, М.Бикчурин һ.б.). XX быуаттың 20-30-сы йылдарында башкорт диалекттарын өйрәнеу. Н.К.Дмитриевтың диалектолог буларак эшмәкәрлеге. Диалекталь берәмектәрзе йыйыу, өйрәнеу методы хақында. Диалекттарзы һәм һөйләштәрзе төркөмләу критерийзары.
1.3	Башкирская диалектология в 40-60-х гг. XX столетия. Деятельность Т.Г.Баишева. Вклад профессора Дж.Г.Киекбаева в изучение башкирской диалектологии. Научная деятельность Н.Х.Ишбулатова, Н.Х.Максютовой, С.Ф.Миржановой, Р.З.Шакурова в области башкирской диалектологии.	Т.Г.Байышев эшмәкәрлеге. Уның башкорт диалекттарын һәм һөйләштәрен классификацияһы. Был классификацияның ыңғай һәм кире яктары. Т.Г.Байышев – башкорт диалектологияһы буйынса тәүге монография авторы. Ж.Ф.Кейекбаевтың диалектолог буларак эшмәкәрлеге. Уның диалекттарзы һәм һөйләштәрзе билдәләүзәге төп принциптары. Ж.Ф.Кейекбаев классификацияһы, уның ыңғай һәм кире яктары. Н.Х.Ишбулатовтың, Н.Х.Мәксүтованың, С.Ф.Миржанованың, Р.З.Шәкүровтың башкорт теленең диалекттарын өйрәнеүгә индергән өлөшө. Башкорт теленең диалекттары буйынса монографик хезмәттәр. Башкорт һөйләштәре һүзлеге өсөн материал туплау, һүзлекте төзөү принциптарын асыклау. Башкорт һөйләштәрен һәм диалекттарын монографик, лингвогеографик, сағыштырма һәм сағыштырма-тарихи планда өйрәнеу. Һөйләштәр буйынса материалдар йыйыу, уны системалаштырыу. Башкорт һөйләштәренең һүзлектәре. Башкорт диалектологияһы фәненең хәзерге торошо.
2	Критерии классификации башкирских диалектов и говоров.	
2.1	Опыт классификации башкирских диалектов и говоров.	Башкорт телендә диалекттарзы һәм һөйләштәрзе бер-береһенән айыра торған иң мөһим үзенсәлектәр: Күплек ялғаузарының, һүзәң ниндәй өнгә

		<p>бөтөүенә карап, төрлөсә килеүе: көнсығыш диалектта күплек ялғаулары, тартынкылар ассимиляцияһы буйынса, дүрт төрлө кулланыла: -тар, -дар, -зар, -лар (-тәр, -дәр, -зәр, -ләр), көньяк һәм төньяк-көнбайыш диалекттарҙа ике төрлө килә: -лар, -нар (-ләр, -нәр).</p> <p>Һүз яһаусы (исем, сифат, рәүеш һәм кылым яһаусы ялғауҙар) һәм килеш ялғауҙары, һүзҙең ниндәй өнгә бөтөүенә карап, төрлөсә килә.</p> <p>с — һ — ҫ өндәренәң кулланылышы. Күпселек бүтән төрки телдәрәндәге ч өнөнәң көнсығыш һәм көньяк диалекттарҙа эзмә-эзлә с өнөнә күскән булыуы. Төньяк-көнбайыш диалект һөйләштәрәндә был урында с менән ч өндәренәң катнаш характерҙа кулланылыуы.</p> <p>Һүз һәм ижек башында ж~й өндәренәң сиратлашыуы.</p> <p>Октябрь революцияһына тиклем башкорт диалекттарын төркөмләү тәҗрибәһе. Ғ.Дәүләтшиндин, Т.Байышевтың, Ж.Ғ.Кейекбаевтың, С.Ф.Миржанованың, Н.Х.Мәксүтованың, Н.Х.Ибулатовтың, Р.З.Шәкүровтың башкорт диалекттарын төркөмләү критерийҙары.</p>
2.2	<p>Система диалектов башкирского языка, основные классификации. Восточный диалект: основные говоры, территория распространения, фонетические, лексические и морфологические особенности.</p>	<p>Көнсығыш диалектта караған һөйләштәрҙең сағыштырма фонетикаһы.</p> <p>а. Кызыл һөйләше б. Әй һөйләше в. Миәс һөйләше г. Арғаяш һөйләше ғ. Салйот һөйләше</p> <p>Көнсығыш диалектта караған һөйләштәрҙең сағыштырма морфологияһы.</p> <p>а. Кызыл һөйләше б. Әй һөйләше в. Миәс һөйләше г. Арғаяш һөйләше ғ. Салйот һөйләше</p> <p>Көнсығыш диалектта караған һөйләштәрҙең сағыштырма лексикаһы.</p> <p>а. Кызыл һөйләше б. Әй һөйләше в. Миәс һөйләше г. Арғаяш һөйләше ғ. Салйот һөйләше</p>
2.3	<p>Южный диалект: основные говоры, территория распространения,</p>	

	фонетические, лексические и морфологические особенности.	
2.4	Северо-западный диалект: основные говоры, территория распространения, фонетические, лексические и морфологические особенности.	<p>Төньяк-көнбайыш диалектка караған һөйләштәрҙең сағыштырма фонетикаһы.</p> <p>а. Каризел һөйләше б. Танып һөйләше в. Түбәнге ағизел-ык һөйләше г. Ғәйнә һөйләше</p> <p>Төньяк-көнбайыш диалектка караған һөйләштәрҙең сағыштырма морфологияһы.</p> <p>а. Каризел һөйләше б. Танып һөйләше в. Түбәнге ағизел-ык һөйләше г. Ғәйнә һөйләше</p> <p>Төньяк-көнбайыш диалектка караған һөйләштәрҙең сағыштырма лексикаһы.</p> <p>а. Каризел һөйләше б. Танып һөйләше в. Түбәнге ағизел-ык һөйләше г. Ғәйнә һөйләше</p>